

ПОЛІЩУК ПАВЛО АНАТОЛІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного процесу*

ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ, ЩО МАЮТЬ ЮРИДИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ, В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

24 лютого 2022 року Указом Президента України Володимира Зеленського № 64/2022, було запроваджено військовий стан у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України у відповідності до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, з 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб.

У зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені частиною першою статті 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2].

Вищевказані обмеження стосувались деяких конституційних права і свобод людини і громадянина, однак не стосувались обмежень чи заборон на звернення до суду, громадянином, особою без громадянства чи іноземцем для захисту свого порушеного права у відповідності до Конституції та законів України.

Станом на березень місяць було встановлено певний перелік територій, які тимчасово стали непідконтрольні Україні, у зв'язку з чим суди не мають можливості здійснювати правосуддя на даних територіях, серед яких Херсонська, Донецька, Луганська область, частково Харківська, Чернігівська, Запорізька область та Автономна Республіка Крим.

Таким чином, 03 березня 2022 року на засіданні Верховної Ради України було ухвалено Закон про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо зміни підсудності судів (законопроект № 7117) [5], зміни стосувались частини сьомої статті 147 Закону якою передбачено, задля забезпечення належного функціонування судової влади у випадку виникнення надзвичайних обставин. Зокрема, у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час воєнного або надзвичайного стану, у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або

іншими надзвичайними обставинами, може бути змінено територіальну підсудність судових справ, що розглядаються в такому суді, за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду, а у разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя своїх повноважень – за розпорядженням Голови Верховного Суду. А саму інформацію про зміну територіальної підсудності судових справ чи суду можна дізнатися безпосередньо на сайті судової влади «<https://court.gov.ua>».

Отже, дані зміни надали можливість усім особам, які мали відкриті судові справи в судах та які мали намір звернутися до суду задля захисту свого порушеного права в судовому порядку здійснити це.

Розглядаючи цивільне судочинство в буденних реаліях або в реаліях військового стану можна дійти висновку, що дана сфера судочинства є найбільш актуальна в будь якій час, оскільки особи мають право на звернення до суду з метою захисту своїх прав, свобод та інтересів. Так, Цивільно-процесуальним кодексом України, чітко регламентовано порядок та види територіальної підсудності цивільних справ. У відповідності до Глави 2 ЦПК України можна встановити за предметною та суб'єктною, інстанційною та територіальною юрисдикцією (підсудністю).

У зв'язку із вищевикладеними обставинами багато громадян покинули свої домівки та були вимушені змінити своє місце проживання. Також, багато громадян зіштовхнулися з проблематикою наявності документів або розбіжностей в наявних документа та в даних, які є в державних реєстрах наприклад при відкритті спадкової справи. Якщо державним або приватним нотаріусом встановлено факт невідповідності даних в документах він надає спадкоємцю роз'яснення щодо видачі Свідоцтва про право на спадщину за законом чи за заповітом, в якому вказує ці обставини та просить встановити факт, що має юридичне значення, а саме родинних відносин між фізичними особами.

Так, у відповідності до статті 316 Цивільно-процесуального кодексу України підсудність таких справ визначається за місцем її проживання, а відносно громадян України, які проживають за її межами, за його клопотанням до судді Верховного Суду [4].

Однак, враховуючи військовий стан на території України, можна вважати, що вимушено переміщені особи, які тимчасово зареєструвались чи мають право на звернення до суду за новим місцем проживання. Нажаль, на даний час немає відповідної судової практики.

Також, розглядаючи питання при зверненні іноземця з тих самих підстав до суду, підсудність даної категорії в ЦПК України не встановлена, однак наявна судова практика, яка передбачає, що «01 березня 2019 року до Верховним Судом у складі судді Касаційного цивільного суду було розглянуто клопотання особи, в інтересах якої діяв адвокат, про визначення підсудності справи за заявою особи, заінтересована особа – приватний нотаріус, про встановлення факту родинних відносин, з підстав що, клопотання було мотивоване тим, що 18 грудня

2018 року за заявою особи приватним нотаріусом було відкрито спадкову справу, за останнім місцем проживання, що територіально знаходиться у Приморському районі міста Одеси» [3].

У зв'язку з допущенням помилки під час внесення актового запису про народження заявника (яка змінила прізвище після одруження, та після переїзду до Ізраїлю) та у свідоцтві про народження, виникла необхідність у встановленні факту родинних відносин між матір'ю, яка є спадкодавцем, та донькою, що є спадкоємцем, у порядку статті 315 ЦПК України.

Ураховуючи відсутність зареєстрованого в Україні місця проживання заявника та той факт, що останнє місце проживання померлої територіально знаходиться у Приморському районі міста Одеси, заявник, в інтересах якої діяв адвокат, просила визначити підсудність справи за заявою, заінтересована особа – приватний нотаріус, про встановлення факту родинних відносин на території України, зокрема, Приморському районному суду міста Одеси.

Зазначене клопотання не підлягає задоволенню, виходячи з наступного [3], відповідно до статті 496 ЦПК України іноземці, особи без громадянства, іноземні юридичні особи, іноземні держави (їх органи та посадові особи) та міжнародні організації (далі – іноземні особи) мають право звертатися до судів України для захисту своїх прав, свобод чи інтересів. Іноземні особи мають процесуальні права та обов'язки нарівні з фізичними і юридичними особами України, крім випадків, передбачених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [4].

Аналогічна норма міститься у положеннях статті 73 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Згідно з пунктами 7, 9 частини першої статті 76 Закону України «Про міжнародне приватне право» суди можуть приймати до свого провадження і розглядати будь-які справи з іноземним елементом у таких випадках:

- дія або подія, що стала підставою для подання позову, мала місце на території України; якщо справа окремого провадження стосується особистого статусу або дієздатності громадянина України [7].

Дана практика Верховного суду вказує на можливість звернення іноземцем до суду на території України однак, не визначає за яким видом територіальної підсудності у відповідності до Глави 2 ЦПК України вони мають право на звернення.

В свою чергу, вважаємо, що питання визначення альтернативної територіальної підсудності даної категорії справ окремого провадження, а саме щодо встановлення фактів, що мають юридичні значення підчас дії військового стану на території держави та навіть після його закінчення, визначення підсудності для іноземців є доцільним.

Отже, враховуючи вищевикладене можна дійти до висновку, що воєнна агресія Російської Федерації, призвела до необхідності ще біль-

шого вдосконалення національного законодавства нашої держави, як на міжнародно-політичній арені так й нормотворчої діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Указ Президента України Володимира ЗЕЛЕНСЬКОГО від 24.02.2022 року № 64/2022, Указ затверджено Законом № 2102-IX від 24.02.2022 року.
3. Ухвала, Верховного Суду у складі судді Касаційного цивільного суду, провадження № 61-Звп19 від 01.03.2019 року.
4. Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 року № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004, № 40–41, 42, ст. 492.
5. Закону України Про судоустрій і статус суддів від 02.06.2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016, № 31, ст. 545.
6. Закону України Про правовий режим воєнного стану від 12.05.2015 року № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015, № 28, ст. 250.
7. Закон України Про міжнародне приватне право від 23.06.2005 року № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005, № 32, ст. 422.

Ключові слова: військовий стан, воєнна агресія, захист прав і свобод, цивільне судочинство, юридичний факт, окреме провадження, підсудність.

Key words: martial law, military aggression, protection of rights and freedoms, civil proceedings, legal fact, separate proceedings, jurisdiction.